

Boekbespreking

Eggelte H. (2022) – *Veldgids Nederlandse flora*. 13de druk, bewerkt door E. Simons. Zeist, KNNV Uitgeverij. 491 p., lijntekeningen. Paperback, ISBN 9789050118224. Prijs € 44,95.

I. HOSTE (Plantentuin Meise) [ivan.hoste@plantentuinmeise.be]

Voor het eerst uitgebracht in 2000, is de *Veldgids Nederlandse flora* inmiddels toe aan de 13de druk. Hij mikt op de groeiende schare liefhebbers van het botaniseren die behoefte hebben aan “een laagdrempelig en praktisch boek” om zelf planten op naam te brengen en die het gebruik van determinatiesleutels niet schuwen. Dat is een helder omschreven doelgroep. Over de sleutels – geen dichotome sleutels zoals we die kennen van de Belgische en Nederlandse standaardflora’s! – zegt de inleiding (p. 10):

“We hopen te bereiken dat met deze, ándere sleutels:

- plantenliefhebbers sneller en beter resultaat boeken zodat determineren leuker wordt en de belangstelling en waardering voor onze prachtige Nederlandse flora wordt gestimuleerd;
- ervaren plantenkenners sneller en beter inzicht krijgen in de voor determinatie bepalende verschillen tussen soorten. Zeker nu op veel mensen een beroep wordt gedaan om planten te inventariseren is het van belang dat het zelfstandig bepalen van de naam van een plant gemakkelijk en efficiënt mogelijk is zonder dat de betrouwbaarheid van het resultaat nadelig wordt beïnvloed. Daarmee is uiteindelijk de natuurbescherming gediend.”

Laagdrempelig. Praktisch. Sneller en beter. Dat klinkt allemaal aantrekkelijk – én ambitieus. Het gebruik van niet-dichotome sleutels deelt de *Veldgids* met *Natuurflora* (Vermeulen 2020). Mijn recensie van deze laatste Flora (Hoste 2021) maakte duidelijk dat het boek me niet had overtuigd van de waarde van wat de auteur ‘lijstsleutels’ noemde als alternatief voor traditionele dichotome sleutels. Doet de *Veldgids* het beter?

De sleutels worden voorafgegaan door een inleiding die uitlegt hoe het boek in elkaar steekt (incl. beknopte info over de classificatie van planten en de volledigheid van de *Veldgids*) en hoe de sleutels werken. Een lijst met verklaring van botanische termen, een register met de Nederlandse en wetenschappelijke namen en een beknopte literatuurlijst sluiten het boek af. Wil je een plant determineren dan kan je, na lectuur van de inleiding, aan de slag met de beknopte hoofdsleutel op p. 44-45. Hier kom je te weten tot welke van 14 grote groepen de te determineren plant behoort. Via een van de 14 groepsleutels, geletterd van A tot N (p. 48-113), kom je uit bij de naam van een soort, een plantengeslacht of een familie. Dat is het resultaat van een al even ingenieuze als pragmatische

aanpak, berustend op doorgaans helder beschreven plantenkenmerken. Voor elke soortenrijke familie (en voor de gegroepeerde varens en naaktzadigen/coniferen) is een familiesleutel voorzien die alle genera en soorten omvat (49 sleutels, p. 116-437). Soorten die behoren tot families met maar weinig soorten zijn ingewerkt in de groepsleutels. Die groepsleutels hebben overigens nog meer te bieden: “Vaak heeft een soort of geslacht zulke duidelijke kenmerken, dat het handig is daarvan gebruik te maken door in de groepsleutel direct naar soort of geslacht te determineren. Die soorten of geslachten zijn uiteraard ook in de desbetreffende familiesleutel te vinden.” (p. 12)

Bij het determineren van enkele willekeurig gekozen soorten heb ik ervaren dat de sleutels prima werken. Wie het gewoon is om te werken met dichotome sleutels, moet er wel aan wennen dat niet stelselmatig een alternatief voor de beschreven kenmerken wordt gegeven. Dat de sleutels vlot te gebruiken zijn, heeft er onder meer mee te maken dat de *Veldgids* zich op één hoofddoel concentreert: het bepalen van de naam van de plant. De formele classificatie, met genera, families, enz., is daaraan volkomen on-

dergeschied. Dat geldt ook voor het systeem van summiere milieutyperingen dat primair in het teken staat van de “ondersteuning bij de determinatie” (p. 33). De optie om niet telkens eerst de familie te bepalen, vervolgens het geslacht en tenslotte de soort, laat toe om moeilijke stappen in het determinatieproces te omzeilen. Dit verklaart in hoge mate waarom het op naam brengen van bijvoorbeeld de Zonnebloem (*Helianthus annuus*) vlotter lukt met behulp van de *Veldgids* dan met *Natuur.flora*; zie Hoste (2021).

Na enkele proefdeterminaties met de *Veldgids* moet ik mijn eerdere reserve tegenover niet-dichotome sleutels bijstellen. Ik was bijvoorbeeld aangenaam verrast door het gemak waarmee een vaak als lastig ervaren soort als Zandstruisgras (*Agrostis vinealis*) kan uitgesleuteld worden. Al past bij deze soort een kritische noot: alleen planten met aartjes met een duidelijke kafnaald (>2 mm) zijn met de *Veldgids* probleemloos uitsleutelbaar. De meer wetenschappelijke standaardflora's (Lambinon *et al.* 1998, Lambinon & Verloove 2012, Duistermaat 2020) verwijzen bij deze soort terecht naar de meestal vrij lang genaalde aartjes. In andere gevallen is in de *Veldgids* overigens wel degelijk rekening gehouden met de variatie die planten kunnen vertonen door eenzelfde soort via meer dan één keuzetraject uit te sleutelen. Een taxon dat je helaas met de *Veldgids* niet op naam kunt brengen is het anno 2022 niet zeldzame maïsonkruid Gladde kransnaalbaar (*Setaria verticilliformis*, syn. *S. verticillata* subsp. *ambigua*). Ook indien je de plant accepteert als een ondersoort van *S. verticillata* lukt het niet: het kenmerk dat gebruikt wordt om *S. verticillata* uit te sleutelen – “borstels met omlaag gerichte tandjes” – is alleen bruikbaar voor subsp. *verticillata*, en dus valt var. *ambigua* uit de boot. Jammer!

Terug naar de zelfverklaarde ambitie van de *Veldgids*: laagdrempelig, praktisch, sneller, beter. De eerste drie kwalificaties lijken me, gelet op de heldere aflijning van de doelgroep, behoorlijk van toepassing. Het vaste stramen van sleutels op de rechterpagina's en de bijhorende lijntekeningen (habitus en/of detail van de plant) op de linkerpagina's werkt handig, al vind ik dat een deel van de habitustekeningen (te) petieterig uitvalt en de kwaliteit van de tekeningen vrij sterk varieert. De kwalificatie ‘beter’ wil ik nuanceren. Je mag dan wel op een vernuftige wijze de zaken praktischer en sneller in gebruik maken, maar ooit bereik je de limiet waar ‘beter’ – d.w.z.: met een toenemende kans op succes – overgaat in groeiende twijfel en onzekerheid. Mits erop gewezen wordt waar de limieten liggen, hoeft dat geen probleem te zijn. Wat ik daarom in deze Flora hier en daar mis is het inbouwen van meer reserve bij het op naam brengen van ‘moeilijke’ soorten. Dat is voor een aantal soorten wel gebeurd, maar wellicht toch niet voldoende. Ik beperk me tot één voorbeeld. Bij het determineren van een Hanenpoot (*Echinochloa*) leidt de sleutel me vlot naar p. 211. Daar worden de Europese en Stekelige hanenpoot (resp. *E. crus-galli* en *E. muricata*) als volgt van elkaar onderscheiden: de eerste soort “Top lemma slap, met korte haren”, de tweede “Top lemma hard en kaal”. Hier stuit de *Veldgids* op de

grenzen van de zichzelf opgelegde ambitie. Een florist die vertrouwd is met de beide soorten, herkent ze aan de habitus en heeft het lastige kenmerk van het topje van de lemma met of zonder microhaartjes meestal zelfs niet nodig. Ik vraag me echter af hoeveel floristen die voor het eerst een Hanenpoot determineren, de klus kunnen klaren met behulp van de in de *Veldgids* beschreven kenmerken. Ik weet uit ervaring dat velen het zelfs met de hulp van de ruimere beschrijvingen van kenmerken in de standaardflora's niet altijd vlot voor mekaar krijgen. Misschien ware het in een instapflora als de *Veldgids* aangewezen om wat vaker niet helemaal tot de soort te determineren en de gebruiker voor een aantal moeilijke soortengroepen door te verwijzen naar meer gespecialiseerde literatuur. De logische volgende vraag is dan natuurlijk welke graad van onvolledigheid je als maker van een Flora accepteert en hoe je eventueel aangeeft waar het boek onvolledig is, zowel wat betreft ‘moeilijke’ inheemse soorten als de vele honderden min of meer efemere en/of zeer zeldzame exoten.

Het erkennen van limieten en beperkingen hoort bij kritisch determineren, zoals onder meer geïllustreerd wordt door kritische opmerkingen bij tal van soorten in meer wetenschappelijke Flora's. Het is niet zonder reden dat de meer ervaren florist niet zelden meerdere Flora's erbij haalt vooraleer hij of zij zichzelf en anderen kan overtuigen – en dan nog... – van de juistheid van de determinatie van een ‘moeilijke’ soort. Dat ik bedenkingen heb bij het duo *Echinochloa crus-galli/muricata* of andere soorten in de sleutels van de *Veldgids* neemt niet weg dat ik elke nieuwkomer die zelf wil determineren en zo de wilde flora beter wil leren kennen, dit boek als instapflora beslist kan aanbevelen. Voor een snelle determinatie of een opfrissing van de parate kennis van de onderscheidende kenmerken van soort X of Y misstaat het boek ook niet in de boekenkast van de meer ervaren florist. De *Veldgids* is een aantrekkelijke uitgave in de geest van de ter ziele gegane Flora van Heimans en Thijsse (1899).

Literatuur

- Duistermaat L. (2020) – Heukels' Flora van Nederland, 24e editie. Groningen/Utrecht, Noordhoff Uitgevers.
- Heimans E. & Thijsse J.P. (1899) – Geïllustreerde Flora van Nederland. Amsterdam, W. Versluys. [23ste (en laatste) druk: 1994, bewerking J. Mennema.]
- Hoste I. (2021) – Vermeulen H., *Natuur.flora. Dumortiera* 117: 53-56. [Boekbespreking]
- Lambinon J., De Langhe J.-E., Delvosalle L. & DuVigneaud J. (1998) – Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden. 3de druk. Meise, Nationale Plantentuin van België.
- Lambinon J. & Verloove F. (2012) – Nouvelle Flore de la Belgique, du Grand-Duché de Luxembourg, du Nord de la France et des Régions voisines. Sixième édition. Meise, Jardin botanique national de Belgique.
- Vermeulen H. (2020) – *Natuur.flora*. Mechelen, Natuurpunt CVN.